

Vergaderjaar 2008–2009

26 488

Behoeftestelling vervanging F-16

Nr. 186

LIJST VAN VRAGEN EN ANTWOORDEN

Vastgesteld 18 juni 2009

De vaste commissie voor Defensie¹, heeft een aantal vragen voorgelegd aan de staatssecretaris van Defensie over de brief van 25 mei 2009 inzake de verkoop van jachtvliegtuigen aan Chili (Kamerstuk 26 488, nr. 183). De staatssecretaris heeft deze vragen beantwoord bij brief van 17 juni 2009. Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Van Miltenburg

De griffier van de commissie,
De Lange

¹ Samenstelling:

Leden: Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Poppe (SP), Çörüz (CDA), Ferrier (CDA), Van Velzen (SP), Blom (PvdA), ondervoorzitter, Eijssink (PvdA), Van Miltenburg (VVD), voorzitter, Van Dam (PvdA), Kraneveldt-van der Veen (PvdA), Griffith (VVD), Aasted Madsen-van Stiphout (CDA), Irrgang (SP), Knops (CDA), Willemsse-van der Ploeg (CDA), Jacobi (PvdA), Boekstijn (VVD), Brinkman (PVV), Voordewind (CU), Pechtold (D66), Ten Broeke (VVD), Thieme (PvdD), Bilder (CDA) en Peters (GL).

Plv. leden: Lempens (SP), Van der Vlies (SGP), Polderman (SP), Haverkamp (CDA), Ormel (CDA), De Wit (SP), Roefs (PvdA), Wolbert (PvdA), Van Beek (VVD), Smeets (PvdA), Arib (PvdA), Blok (VVD), Omtzigt (CDA), Roemer (SP), Jonker (CDA), De Nerée tot Babberich (CDA), Samsom (PvdA), Van der Burg (VVD), Wilders (PVV), Wiegman-van Meppelen Scheppink (CU), Van der Ham (D66), Teeven (VVD), Ouwehand (PvdD), Uitslag (CDA) en Vendrik (GL).

1

Waarom is er in de brief van 25 mei niet al aangegeven waarom u voornemens bent het verkoopcontract met Chili op 18 juni a.s. te tekenen?

In de brief van 25 mei jl. is gemeld dat het in de bedoeling ligt het contract spoedig te tekenen, wat nadrukkelijk de wens was van Chili. Op dat moment was nog geen datum vastgesteld. Later is met Chili de datum van 18 juni overeengekomen. Ik ging er van uit dat het begrip «spoedig» en een termijn van drie weken niet met elkaar in strijd waren. Overigens ben ik van mening dat deze termijn strookt met de toezegging van mijn ambtsvoorganger in de brief van 16 oktober 2007 (Kamerstuk 22 054 nr. 129) om de Kamer zoveel mogelijk vooraf te informeren over de verkoop van overtollig defensiematerieel.

2

Wanneer en bij welke gelegenheden is de Kamer eerder geïnformeerd over dit voornemen tot verkoop van 18 F16-toestellen aan Chili? Wat was daarbij, letterlijk geciteerd, de verstrekte relevante informatie?

De Kamer is met de beleidsbrief «Wereldwijd dienstbaar» van 18 september 2007 (Kamerstuk 31 243, nr. 1) geïnformeerd over het voornemen achttien F-16 MLU jachtvliegtuigen af te stoten. Sindsdien is de Kamer onder meer met de brieven van 20 oktober 2008 (Kamerstuk 31 700 X, nr. 14) en 31 maart 2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 161) geïnformeerd dat Defensie werkte aan de verkoop en dat onderhandelingen met potentiële kopers gaande waren. Met de brief van 25 mei jl. is de Kamer geïnformeerd over de verkoop aan Chili.

3

Kan een overzicht gegeven worden van de te verkopen achttien F16-toestellen voor wat betreft van elk van deze toestellen hun:

- toestelnummer (tailnummer);*
- aantal gevlogen uren totaal en per jaar;*
- verwachte aantal nog te vliegen uren tot de verkoopoverdracht; en*
- stand van zaken van ondergane updates?*

Onderstaande tabel bevat de *tailnummers* van de achttien MLU F-16's, het totale aantal gevlogen uren per toestel en het gemiddelde aantal vlieguren per jaar per toestel. Het verwachte aantal vlieguren tot de levering varieert tussen de 20 en 60 uur per vliegtuig. De aan Chili te verkopen MLU F-16's hebben op dit moment dezelfde modificatiestandaard als de andere 87 MLU F-16's.

Tailnummers	Totaal gevlogen uren	gemiddeld aantal gevlogen uren per jaar
J-864	4 125,1	165,6
J-207	4 103,8	179,7
J-636	4 398,2	169,7
J-867	3 754,2	151,7
J-874	4 636,3	190,5
J-058	4 051,5	196,8
J-365	4 308,4	193,6
J-198	4 006,3	171,1
J-620	3 983,5	148,5
J-627	4 282,8	162,6
J-192	4 229,8	176,9
J-204	3 918,8	170,4
J-648	4 510,3	181
J-138	3 606,1	165,8
J-875	4 223,1	173,6
J-640	4 187,8	163,2
J-869	3 886,7	157,9
J-617	4 161,7	154,1

4

Wat is de Chileense regering in het vooruitzicht gesteld over de resterende levensduur, c.q. het aantal nog te kunnen vliegen uren met elk van deze 18 toestellen, de mogelijkheden van een end-life-update en eventueel andere update- en revisiemogelijkheden?

De Chileense regering is geïnformeerd over het aantal vlieguren en de technische staat van de toestellen. Nederland heeft ten aanzien van de in de vraag genoemde aspecten geen toezeggingen aan Chili gedaan of zaken in het vooruitzicht gesteld.

5 en 7

Is het door u opgestelde vervangingsschema van de F16 aangepast aan de recente motie Hamer c.s., op grond waarvan het besluit over de opvolger van de F-16 met 2 jaar is uitgesteld?

- *Zo ja, wilt u dit nieuwe schema ook met de Kamer delen?*
- *Zo neen, waarom niet?*

Blijft het voor de Koninklijke Luchtmacht (KLu) mogelijk om na verkoop van deze 18 F16-toestellen en tot de voorziene vervanging van de eerste F16's 5 squadrons F16's volledig in stand te houden, mede om het ambitieniveau (2 squadrons gedurende 1 jaar beschikbaar) volledig te kunnen handhaven?

Van welke datum wordt daarbij nu uitgegaan voor die eerste vervanging van F16's?

Welke definitie voor de omvang van een squadron (aantal jachtvliegtuigen) werden door Defensie en de KLu daarbij in de afgelopen jaren gehanteerd? Hoe luidt die definitie nu?

Met de beleidsbrief «Wereldwijd dienstbaar» is de Kamer gemeld dat het aantal operationele F-16 gevechtsvliegtuigen afneemt van 90 naar 72 en dat de vijf squadrons dienovereenkomstig zouden worden verkleind. Het aantal F-16 gevechtsvliegtuigen dat naast deze operationele toestellen beschikbaar is voor de opleiding en training van vliegers blijft vijftien. Zoals gemeld in de beantwoording van schriftelijke vragen over «Wereldwijd dienstbaar» van 22 oktober 2007 (Kamerstuk 31 243 nr. 2), kan de ambitie om gedurende maximaal een jaar een bijdrage te leveren aan een operatie hoger in het geweldsspectrum met onder meer twee squadrons gevechtsvliegtuigen nog steeds worden waargemaakt.

Het planningsaantal voor de vervanging van de F-16 bedraagt 85 F-35 toestellen. Daarbij wordt uitgegaan van vier operationele squadrons en een nader te bepalen aantal toestellen voor de opleiding van vliegers. Het vervangingsschema van de F-16 gaat uit van de levering van F-35 productietoestellen aan Nederland met ingang van 2014. In de motie-Hamer c.s. is vastgelegd dat een definitief aanschafbesluit over de vervanging van de F-16 in 2012 zal worden genomen. In het plenaire debat van 23 april 2009 waar de motie aan de orde was, is gemeld in reactie op een vraag van het lid Van der Staaij dat een aanpassing van het vervangingsschema niet aan de orde is.

6, 8, 12, 15, 16, 30 en 31

In hoeverre heeft de motie Hamer c.s., over het uitstel van het besluit over de opvolging van de F16 met 2 jaar, nog een rol gespeeld bij het tot stand

*komen van deze verkoopovereenkomst met Chili?
Hoeveel jaar kan volgens welke berekeningen de opvolging van de F16 nog worden uitgesteld als deze 18 toestellen tot het einde van hun levensduur beschikbaar blijven voor de KLu?
Wat zou de «opbrengst» zijn indien niet wordt overgegaan tot de verkoop van deze 18 F16-toestellen, maar deze ingezet worden voor roulatie en als reserve toestellen, en de facto daarmee uitstel van de opvolging van de F16 voor een relevante periode mogelijk maken?
Ziet u de verkoop van de 18 F-16's MLU als opmaat voor de komst van de vervanger van de F-16?
Waarom verkopen we niet de afgeschreven F-16's in plaats van volledige operationele die een MLU hebben ondergaan?
Kunt u uiteen zetten of de verkoop van de 18 F-16's MLU een strategische keuze of een economische keuze is?
Waarop baseert u de stelling dat de te verkopen F-16's overtollig zijn?
Waarom verkoopt u F-16's die een midlife update hebben ondergaan wetende dat deze toestellen nog zeker twintig jaar dienst kunnen doen binnen de KLu?*

Met de beleidsbrief «Wereldwijd dienstbaar» van 18 september 2007 is de Kamer geïnformeerd over onder meer reductiemaatregelen voor een aantal hoofdwapensystemen. Op deze wijze is ruimte gemaakt voor de versterking van de operationele slagkracht van de krijgsmacht op andere gebieden. Een van de reductiemaatregelen was de afstoting van achttien F-16 MLU gevechtsvliegtuigen. Daarbij is uiteengezet dat de afstoting van deze F-16's leidt tot een betere verhouding tussen het aantal vliegtuigen waarover Defensie blijft beschikken en de beschikbare onderhouds-capaciteit. Daarnaast is de verkoopopbrengst voor Defensie van belang. De Kamer is over de opbrengst van de voorgenomen verkoop van de F-16's geïnformeerd met de commerciële bijlage bij de brief van 25 mei. In het coalitieakkoord van februari 2007 zijn afspraken gemaakt over de aanwending van verkoopopbrengsten van defensiematerieel ten behoeve van Defensie.

De Kamer heeft in november 2007 tijdens de behandeling van de defensiebegroting 2008 ingestemd met de voorgenomen maatregelen. Sindsdien heeft Defensie getracht de achttien toestellen te verkopen. De besprekingen met Chili over de verkoop van deze F-16's zijn in 2008 begonnen. De motie-Hamer c.s. van 23 april 2009 heeft bij het besluit deze toestellen af te stoten of bij de onderhandelingen met Chili dan ook geen rol gespeeld.

9

*Wanneer is deze export van F16-toestellen aan Chili beoordeeld op grond van de criteria uit ons wapenexportbeleid?
Wat waren daarbij de bevindingen?
In hoeverre zijn de spanningen tussen Chili en Peru daarbij meegewogen?
Kan met harde cijfers de stelling dat er een wapenwedloop gaande is tussen Chili en Peru, onderbouwd dan wel weerlegd worden?
Wat is de stand van zaken bij de behandeling van de claim van Peru voor het Internationale Hof van Justitie inzake de onderlinge maritieme grenzen met Chili?*

De export van F-16 toestellen aan Chili werd eerder al beoordeeld bij de verkoop van de eerste achttien vliegtuigen in 2005. Bij die aankoop, alsook bij de aankoop van een tweede groep vliegtuigen is uitgegaan van de criteria van het Nederlandse wapenexportbeleid. De formele weging heeft plaatsgevonden in mei jongstleden. De bevindingen waren zowel in 2005 als dit jaar positief. De belangrijkste overweging van Chili om materieel aan te schaffen, was dat het instrumentarium van de Chileense krijgs-

macht vervangen c.q. gemoderniseerd diende te worden: teveel vliegtuigen bleven aan de grond, teveel schepen kwamen niet meer uit de haven. Van een wapenwedloop met Perú is geen sprake. In Perú wordt een overeenkomstige modernisering nagestreefd. Beide landen kunnen zich een en ander veroorloven dankzij de toegenomen inkomsten uit de export van grondstoffen.

Tussen Chili en Perú is geen sprake van enigerlei oorlogsdreiging. Wel verschillen de landen van mening over een aantal onderwerpen dat hen na aan het hart ligt, maar daarover vindt overleg plaats en – in één geval – is een zaak aan het Internationale Hof van Justitie in Den Haag voorgelegd. Die zaak betreft een verschil van mening over de maritieme grens in de territoriale wateren. De behandeling daarvan kan vier of meer jaren duren.

10

Wat is de stand van zaken bij drie gerechtelijke procedures in Chili over vermeende corruptie en illegale betalingen bij wapenhandel, te weten:

- a. de aankoop van 200 Leopard tanks in 1998 via RDM;*
- b. de aankoop van 25 Mirage vliegtuigen uit België via een dochteronderneming van Dassault, waarbij ook een Nederlander betrokken zou zijn; en*
- c. een illegale verkoop van wapens aan Kroatië, ontdekt in 1991?*

In Chili is nog steeds onderzoek gaande naar financiële positie van de inmiddels overleden generaal Augusto Pinochet en de wijze waarop hij en zijn familie die hebben opgebouwd. In dat kader komen incidenteel zaken naar voren die aanleiding geven tot berichten in de media en soms voldoende gronden bieden om tot vervolging over te gaan. Voor wat betreft de aankoop van 200 Leopard tanks in 1998 zijn voornamelijk geen nieuwe feiten aan het licht gekomen.

Daarentegen staat de aanschaf door Chili van 25 Belgische Mirage-vliegtuigen momenteel centraal in de belangstelling van zowel de gerechtelijke autoriteiten als de Chileense media. Verwacht mag worden dat deze zaak binnenkort voor de rechter komt. In het geval van de illegale verkoop van wapens aan Kroatië zijn inmiddels twee voormalige generaals veroordeeld tot gevangenisstraffen in verband met de moord op een eventuele klokkenluider.

11

Hoe rijmt u de verkoop van 18 F-16's midlife update (MLU) aan een ander land terwijl u in december 2008 aangaf dat deze F-16's aan vervanging toe zijn en dat Lockheed Martin de onderdelenproductie en ondersteuning zou stopzetten waardoor langer doorvliegen met de F-16 niet gewenst is?

Nederland heeft de ambitie onder meer met gevechtsvliegtuigen in coalitieverband mee te doen aan operaties in het hoogste deel van het geweldsspectrum. Om die ambitie te kunnen blijven waarmaken is wegens operationele veroudering op termijn een nieuw gevechtsvliegtuig noodzakelijk. Chili heeft een ander ambitieniveau en daar vloeit een andere behoefte aan gevechtsvliegtuigen uit voort.

Een en ander neemt niet weg dat Nederland nog geruime tijd met de F-16 wil blijven opereren. In het huidige vervangingsschema van de F-16 zal Defensie het laatste toestel pas over twaalf jaar, in 2021, buiten gebruik stellen. De termijn waarop Chili de aangeschafte F-16's kan blijven gebruiken is afhankelijk van vele factoren, waaronder de wijze waarop met het toestel wordt gevlogen en het budget dat dit land beschikbaar stelt voor onderhoud.

Het is onwaarschijnlijk dat Lockheed Martin de ondersteuning van de F-16 binnen afzienbare tijd zal staken. Wel zal na verloop van tijd door technische veroudering het onderhoud van de F-16's duurder worden. In de brief van 18 december 2008 over de voors en tegens van een *endlife update* (Kamerstuk 26 488 nr. 132) heb ik uiteengezet dat na verloop van tijd reparaties vaker nodig zullen zijn en dat er problemen kunnen ontstaan bij de verkrijgbaarheid van reservedelen, wat leidt tot hoge kosten. Ook dit is een reden de F-16 te gaan vervangen.

14

Bent u niet bang dat u straks spijt gaat krijgen van de verkoop vanwege de mogelijkheid dat Nederland over een tijd met te weinig goede F-16's kampt, zeker wanneer er nieuwe verträgen ontstaan in het project vervanging F-16? Heeft Nederland dan nog wel genoeg goede F-16's?

Zoals onder meer uiteengezet in de brief van 31 maart 2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 161) biedt het voorziene aantal vliegtuigen van de 87 F-16's bij afstoting in de periode 2015 tot 2021 een buffer om onverhoopt een vertraging van twee tot drie jaar bij de vervanger van de F-16 zin op te vangen.

17

Bestaat de verkoop uit een directe order of zijn er nog tussenleveranciers bij betrokken? Zo ja, welke en voor welke rekening komen de kosten daarvan?

Het betreft een rechtstreekse verkoop van de Nederlandse aan de Chileense overheid.

18

Bent u op de hoogte van lopende spanningen tussen Chili en Peru over de exacte zeegrens tussen beide landen en van geschillen over de landsgrenzen tussen beide landen? Acht u in dat licht gezien de verkoop van geavanceerde gevechtsvliegtuigen aan Chili een goede zet in het diplomatieke en militaire evenwicht tussen Chili en Peru en tussen Peru en Bolivia? Beseft u dat de verkoop van de F-16's kan zorgen voor een verdere regionale wapenwedloop tussen Chili en haar buurlanden en acht u dit verstandig?

Ja, ik ben op de hoogte van het maritieme grensgeschil tussen Chili en Perú zoals uiteengezet in mijn antwoord op vraag 9 waarnaar ter bekorting zij verwezen.

Er is geen sprake van enigerlei oorlogsdreiging tussen de drie landen Chili, Perú en Bolivia. Wel verschillen de drie landen van mening over een aantal belangrijke onderwerpen waarover stevig gesproken wordt en soms wordt onderhandeld.

19

Bent u op de hoogte van de interne politieke en militaire situatie in Chili, waarbij onder meer hoge officieren geen afstand nemen van hun gruweldaden onder het regime van dictator Pinochet en de mentaliteit zoals die onder Pinochet bestond nog steeds aanwezig is binnen de Chileense krijgsmacht? Zo ja, wat is daarover uw mening en acht u het verstandig om aan zo'n legerleiding onze F-16's te verkopen?

De leidinggevende officieren van de Chileense strijdkrachten hebben afstand genomen van de gruweldaden die tijdens het Pinochet-bewind zijn begaan. Militairen waarvan bewezen kan worden dat zij deelnamen aan die gruweldaden, worden berecht en gestraft; het Chileense Openbaar Ministerie voert op dit terrein een actief vervolgingsbeleid. Waar de

gestrafte militairen geen afstand nemen van hun gruweldaden wordt hen geen genade verleend. Meer in het algemeen kan gesteld worden dat onderhavige vervolging geen eenvoudige zaak is, maar dat Chili tegelijkertijd waardering verdient voor de wijze waarop het dit onderwerp heeft aangepakt sinds het werk van de Commissie Rettig in het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw.

20

Bent u bereid om afspraken te maken met de Chileense overheid om te bedingen dat de te verkopen 18 F-16's niet zullen worden ingezet tegen de eigen burgerbevolking en niet als «first-strike» middel mogen worden ingezet bij conflicten met buurlanden? Zo nee, waarom niet?

Nederland heeft geen zeggenschap over het nationale defensiebeleid van Chili. Bij afstoting van wapensystemen door de Staat kunnen wel clausules in de contracten opgenomen worden over de te volgen procedures in het geval ooit wederverkoop aan de orde mocht komen, maar er is geen plaats voor beperkingen ten aanzien van de feitelijke inzet van systemen.

21

Wat is uw mening over de verklaring van admiraal Rodolfo Codina van de Chileense marine die recentelijk zei: «De marine hoeft geen excuses aan te bieden voor de schendingen van mensenrechten in Chili»¹? Hoe ziet u in dat licht de verkoop van de 18 F-16's MLU en eerder Harpoonraketten en fregatten aan Chili?

Admiraal Codina verklaarde begin juni jl. dat de marine als instituut geen excuses hoeft aan te bieden. De Chileense marine bestaat uit 22 000 manschappen, van wie in de ogen van deze admiraal slechts een beperkt aantal mensen de mensenrechten heeft geschonden. Admiraal Codina zal op 18 juni worden vervangen door Admiraal Gustavo González en de regering zal met belangstelling volgen hoe de nieuwe commandant dit onderwerp beoordeelt.

22

Bent u bekend met de illegale wapenverkoop van Chili aan Kroatië in 1991 tijdens de Balkanoorlog door de logistieke tak van het Chileense leger (FAMAE)², waarbij officieren van de Chileense landmacht en luchtmacht betrokken waren en waarvan inmiddels 1 officier is vermoord door zijn collega's waarvoor twee officieren zijn veroordeeld? Wat is daarover uw mening en wat zegt dit naar uw mening over de wijze waarop Chili om gaat met wapenhandel?

De Chileense autoriteiten zijn ervan doordrongen dat tijdens het Pinochet-bewind van 1973 tot 1990, en vervolgens tijdens de periode tot 1998 waarin generaal Pinochet aanbleef als hoogste bevelhebber van de krijgsmacht, serieuze onrechtmatigheden zijn begaan tot en met de moord op collega's die als klokkenluider fungeerden. Sindsdien hebben de autoriteiten evenwel een actief vervolgingsbeleid gevoerd: waar criminele activiteiten bewezen kunnen worden, worden de schuldigen vervolgd en krijgen zij straffen opgelegd. Het is in dit kader dat de regering de Chileense autoriteiten ten volle ondersteunt.

23

Bent u er mee bekend dat er in Chili continue aantijgingen zijn tegen de overheid (waaronder de krijgsmacht en de politie) over schendingen van mensenrechten, tegen met name de inheemse bevolking (voornamelijk de Mapuche) over landrechten? Weet u dat op 3 januari 2008 een student tijdens een protest hierover de dood vond toen hij in de rug werd

¹ http://www.latercera.com/contenido/680_139018_9.shtml

² http://www.latercera.com/contenido/680_139521_9.shtml

geschoten in de Vilcun commune (regio Araucania) door de Special Police Force (fuerzas especiales de carabineros)?

Weet u ook van het terugkerende gewelddadige optreden van de politie tegen demonstranten en gedetineerden?¹ Wat is hierover uw mening?

Ja, ik ben bekend met beschuldigingen van gebruik van geweld tijdens demonstraties, tegen gedetineerden en de inheemse bevolking. Het betreft hier beschuldigingen aan het adres van de *carabineros*. De regering moedigt de Chileense autoriteiten ook aan om daartegen actie te nemen en geeft zowel steun aan NGO's die in dat verband activiteiten ondernemen als in internationale fora, laatstelijk tijdens het Chileense landenexamen voor de VN Mensenrechtenraad in Genève.

24

Bent u bekend met de casus van de regionaal aanklager in Temuco die in november 2008 drie protesterende studenten (waaronder een van 16 jaar oud) veroordeelde onder de anti-terrorisme wetgeving die dateert uit het militaire regime van Pinochet, terwijl de overheid meerdere malen aangaf zulke veroordelingen niet te steunen?² Wat zegt dit naar uw mening over de rechtelijke macht en de bescherming van burgerrechten in Chili?

Ja, ik ben bekend met de zaak tegen Fénix Delgado Ahumada y Jonathan Vega Fajardo alsmede de minderjarige N.H.I. Voor het overige zij verwezen naar het antwoord op vraag 23.

25

Wat is uw mening over het feit dat er nog steeds 1125 zaken van mensenrechtenschendingen open staan en er nog 3195 in onderzoek zijn, allen daterend uit de juntaperiode 1973–1990?³ Wat zegt dit naar uw mening over de situatie in Chili met betrekking tot het respecteren van burgerrechten en het afstand nemen en veroordelen van misdaden begaan onder het Pinochet-regime?

Ik ben bekend met de omstandigheid dat er nog veel openstaande zaken zijn van mensenrechtenschendingen in de juntaperiode en ik zou die graag, en met mij de huidige Chileense autoriteiten, sneller afgehandeld zien. Tegelijkertijd begrijp ik dat de bewijsvoering steeds lastiger wordt en dat onderzoekers desalniettemin er alles aan doen om schuldigen te vervolgen. Voor het overige zij verwezen naar het antwoord op vraag 22.

26, 34 en 35

Voor welk percentage in de kosten zal «de Nederlandse industrie» ingeschakeld worden bij de opleiding van de «ongeveer 75 Chileense technici»?

Welke «Nederlandse industrie» betreft het hier?

Wie is/zijn er verantwoordelijk voor de opleiding van de Chileense piloten voor de F16's? Zullen hierbij ook Nederlandse piloten worden ingezet?

Op welke wijze wordt de Nederlandse industrie ingeschakeld en waaruit bestaat de deelneming van Nederlandse industrie in deze verkooporder? Wie verzorgt de opleiding van de Chileense technici? Waarom is ervoor gekozen om deze opleiding buiten defensie plaats te laten vinden?

De Nederlandse industrie heeft de mogelijkheid rechtstreeks offertes uit te brengen bij de Chileense overheid. De Nederlandse industrie heeft in dit geval ten behoeve van het uitbrengen van een offerte voor opleidingen van Chileense technici het FITS (*F-16 Integrated Training Solution*) consortium opgericht, onder leiding van Daedalus. Dit consortium bestaat uit diverse Nederlandse bedrijven en een buitenlands bedrijf.

¹ Amnesty International Report 2009, pagina 106.

² Amnesty International Report 2009, pagina 106.

³ Amnesty International Report 2009, pagina 106.

De Chilenen leiden hun eigen vliegers op. Defensie (één vlieger) zal een theoretische conversietraining van de huidige Chileense F-16 configuratie (M2) naar de nieuwe configuratie (M4) worden verzorgen. In het kader van de eerdere verkoop van F-16's aan de Chileense Luchtmacht heeft Commando luchtstrijdkrachten technische opleidingen verzorgd. De komende periode is er onvoldoende opleidingscapaciteit beschikbaar om naast de eigen opleidingsbehoefte ook 75 Chileense technici op te leiden.

27 en 33

Wanneer is de aflevering van het laatste van de 18 toestellen voorzien? Is de kopende of de verkopende partij verantwoordelijk voor de overbrenging naar Chili?

Uit hoeveel stuks bestaat de «levering van de eerste toestellen aan Chili» in 2010? In hoeveel fases worden de vliegtuigen geleverd, wat is het tijdsplan?

Het gaat om drie leveringen van elk zes toestellen. De eerste levering is voor de tweede helft van 2010 voorzien, de tweede en derde batch voor 2011. De kopende partij is verantwoordelijk voor de overbrenging naar Chili.

28

Is de parlementaire goedkeuring in Chili voor de aankoop van deze toestellen al verleend?

Zo ja, wanneer?

De Chileense minister van Defensie heeft het Chileense parlement over de voorgenomen aankoop geïnformeerd. Het Chileense parlement hoeft geen goedkeuring te verlenen.

29

Wat houdt de met Chili exact in? Welke verplichtingen zijn hieraan verbonden?

Een principeovereenstemming houdt in dat overeenstemming is bereikt over de contractvoorwaarden. Pas na het tekenen van het contract ontstaan werkelijk verplichtingen.

32

Wat verstaat u onder «een beperkte hoeveelheid bijbehorende ondersteuning» en waaruit bestaat die dan?

Nederlandse vliegers zullen de toestellen van Nederland naar Chili vliegen, onder verantwoordelijkheid van Chili. Daarnaast levert Nederland een niet-operationeel inzetbaar en al afgestoten *Operational Capability Upgrade* (OCU) F-16 toestel voor trainingsdoeleinden. Tot slot levert Nederland voor één manjaar ondersteuning op het gebied van de vliegtuigmotoren.